

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนากล่าวถึงมิจฉาทิฏฐิว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์แต่กลับทำให้ผู้เชื่อต้องประสบทุกข์มิให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดหรือทุกข์ทั้งปวงไปได้ จึงถือว่าลัทธิเหล่านั้นเป็นมิจฉาทิฏฐิ ดังปรากฏในพรหมชาลสูตรและสามัญญผลสูตรซึ่งกล่าวถึงลัทธิของครูทั้ง ๖ เช่น อุจเจทวาตะคือ เห็นผิดว่าอิตตาชาตสุญซึ่งเป็นลัทธิของอชิตะ เกสกะมัล ตรงกับลัทธิในพรหมชาลสูตรซึ่งกล่าวว่า หลังจากตายแล้วเห็นผิดว่าอิตตาชาตสุญ เป็นต้น และมีความสัมพันธ์ด้านความเหมือน ความแตกต่างกันบ้าง หากผู้ที่มีมิจฉาทิฏฐิต้องการจะให้พ้นจากความเห็นผิด ควรแสวงหาทางออกทั้งภายนอกและภายใน ตัวอย่าง เช่น แสวงหาความหมายของทิฏฐิเจตสิก ดีความได้หลายความหมาย คือ ทิฏฐิ แปลว่า ความเห็น หมายถึง เป็นคำกลาง ๆ เมื่อใช้ประกอบกับคำอื่น ๆ ความหมายก็เปลี่ยนไป เช่น มิจฉาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นผิด สัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นถูก^๑ ส่วนทิฏฐิเจตสิกที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมีหลากหลาย ตัวอย่าง เช่น พระภิกษุรูปหนึ่งกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน อันเนื่องด้วยประกอบด้วยด้วยสักกายทิฏฐิทำให้ได้ต้องรับโทษหนักที่สุดขาดจากการเป็นพระภิกษุสงฆ์ คือ ต้องอาบัติปาราชิก^๒ พระอริยฐานะ เป็นพหูสูต แต่มีความเห็นผิดในเรื่องวินัย ว่า พวกคฤหัสถ์ที่ยุ่งเกี่ยวกับกามคุณที่เป็นโสดาบันก็มี เป็นสกทาคามีก็มี เป็นอนาคามีก็มี ส่วนพวกพระภิกษุสงฆ์ก็ยังเห็นรูปที่จะพึงรู้ด้วย จักขุ โสตา ฯลฯ ยังถูกต้องสิ่งสัมผัสที่พึงรู้ ด้วยกาย ยังใช้สอยผ้าปูผ้าห่มอ่อนนุ่ม สิ่งนี้ทั้งหมดถือว่าควร ทำไมรูป เสียง กลิ่น รสสัมผัสของหญิงจะไม่ควร สิ่งเหล่านั้น ต้องควรแนนอน ข้อนี้ไม่มีโทษ และกล่าวว่าเมถุนธรรม ไม่มีโทษ ถ้าไม่สละทิฏฐิบาปเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์^๓ และโทษของทิฏฐิที่ปรากฏในกุลสูตร กล่าวคือ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหรืออธิบายให้อุบาสก ชื่อสิพันธบุตร โดยย่อว่าบุคคลใดถ้าไม่ละคำพูด ไม่ละความคิด ไม่สละทิฏฐิยอมดำรงอยู่ในนรก^๔ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ตถาคตรู้จักมายาและมิจฉาทิฏฐิ แต่ตถาคตไม่ใช่เป็นผู้มีมายาและมิจฉาทิฏฐิ พระองค์ท่านรู้ชัดมิจฉาทิฏฐิ ผลของมิจฉาทิฏฐิ รู้เหตุผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ และรู้หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ

^๑ พระปลัดวิสุทธิ์ คุตตชโย, คู่มือการศึกษา พระอภิธรรมชั้นจุฬารัตนปริวรรต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จก.ทิพยวิสุทธิ์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๙.

^๒ วิ.มหา. (ไทย) ๑ / ๒๒๔ / ๒๑๔.

^๓ วิ.มหา. (ไทย) ๒ / ๔๑๗ / ๕๒๕.

^๔ ส. สฬา. (ไทย) ๑๘ / ๓๖๑ / ๔๑๔.

วินิบาต นรก^๕ และเกี่ยวกับปุณฺชนที่ตีเตียนหรือยกย่องพระรัตนตรัย พวกเธอไม่ควรผูกอาฆาตคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอโกรธเคืองคนพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตราย เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรมชั้นสูง คำติเตอนนั้นถ้าเป็นเรื่องไม่จริง พวกเธอควรชี้แจงให้เห็นชัดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มี และไม่ปรากฏในพวกเรา ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวยกย่อง พวกเธอไม่ควรทำความดีใจต่อคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอทำความดีใจหรือต่อพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตรายเพราะความดีใจนั้นได้เช่นกัน คำยกย่องนั้นถ้าเป็นเรื่องจริง พวกเธอควรยืนยันให้เขารู้ชัดลงไปว่าเรื่องนี้เป็น เรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่ และปรากฏในพวกเรา^๖ โทษของมิจฉาทิฏฐิ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเสื่อมความสามัคคี ดังปรากฏใน พรหมชาลสูตร สรุไปได้ว่า ถ้าหมู่คณะใดมีทิฏฐิเหมือนกัน แสดงว่าหมู่คณะนั้นสามัคคีกัน ถ้ามีทิฏฐิไม่เหมือนกัน ก็แสดงว่าไม่สามัคคีกัน^๗ และสัkkายทิฏฐิ มีความเห็นผิดเป็นเหตุทำให้ไม่บรรลุธรรมไม่พบพระนิพพานที่แท้จริง^๘ ทิฏฐิทั้งหมดที่แพร่หลายในสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรุปไว้ว่า เป็นมิจฉาทิฏฐิไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ แต่กลับทำให้ผู้เชื่อถือต้องประสบทุกข์เหมือนปลาติดข่าย^๙

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องทิฏฐิเจตสิก ซึ่งเป็นรากฐานของสัkkายทิฏฐิและมิจฉาทิฏฐิอันเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาชีวิต ปัญหายาเสพติด ปัญหาสังคม บางครั้งฆ่ากันทำร้ายซึ่งกันและกันปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และความขัดแย้งทางศาสนาเป็นต้นซึ่งเกิดขึ้นเพราะทิฏฐิเจตสิก ปัญหาเหล่านี้วันทีจะทวีความรุนแรง ลุกลามไปทั่วทุกสังคมซึ่งเป็นเรื่องอันตราย และน่ากลัวมากในโลกปัจจุบันและอนาคต และศึกษารูปแบบและกระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาทิฏฐิเจตสิกในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกด้วยมัชฌิมนธรรม

๑.๒.๓ เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนา

เถรวาท

^๕ ส.พ. (ไทย) ๑๘ / ๓๖๕ / ๔๓๐-๔๓๓.

^๖ ที. ส. (ไทย) ๙ / ๕ / ๒-๓.

^๗ ที. ส. (ไทย) ๙ / ๐ / [๑๔].

^๘ ที. ส. (ไทย) ๙ / ๙๔ / ๓๗.

^๙ ที. ส. (ไทย) ๙ / ๐ / [๒๐].

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ทิฏฐิเจตสิกในพระพุทธานุสสาเถรวาทเป็นอย่างไร?
- ๑.๓.๒ กระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกด้วยมัชฌิมนธรรมเป็นอย่างไร?
- ๑.๓.๓ รูปแบบและกระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธานุสสาเถรวาทเป็นอย่างไร?

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาถึงความหมาย ลักษณะ ประเภทของทิฏฐิเจตสิกในพระพุทธานุสสาเถรวาท ศึกษากระบวนการเกิดขึ้น องค์ธรรมที่เกิดร่วมและโทษของทิฏฐิเจตสิกและศึกษากระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกอย่างเป็นระบบในพระพุทธานุสสาเถรวาท

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูล

ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกในส่วนของพระสูตรปิฎก พระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์อรรถกถา ฎีกาของพระไตรปิฎกทั้งสองซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธานุสสาเถรวาท และทุติยภูมิประกอบด้วยงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธานุสสาเถรวาทที่เกี่ยวข้องโดยตรง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ทิฏฐิเจตสิก หมายถึง ความเห็นผิดซึ่งเป็นเจตสิกดวงหนึ่ง ฝ่ายอกุศลธรรม คำว่า “ทิฏฐิเจตสิก” มีคำไวพจน์ เช่น มิจฉาทิฏฐิ ทิฏฐิวิปาส ทิฏฐิวิบัติ ทิฏฐิ

รูปแบบ หมายถึง แนวทางที่เป็นตัวอย่างต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ แบบอย่างหุ่นจำลอง หรือรูปจำลอง แม่พิมพ์ แบบแปลน เป็นต้น

กระบวนการ หมายถึง วิธีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบไปสู่ผลอีกอย่างหนึ่ง เช่น การฝึกสติปัฏฐาน ๔ ส่งผลให้การถอนทิฏฐิเจตสิก

ถอน หมายถึง ทำลายจนหมดสิ้น มีคำไวพจน์ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ถอน ละ เลิก คลาย ปลดออก ปล่อย เป็นต้น

กระบวนการถอนทิฏฐิเจตสิกหมายถึงวิธีการการถอนความเห็นผิดหรืออกุศลธรรมให้หมดไป

มัชฌิมนธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นกลางหรือหลักความจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติ เช่น ขันธ์ ๕ คือ ส่วนประกอบของชีวิตและไตรลักษณ์

มัชฌิมาปฏิบัติ หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามกฎธรรมชาติส่งผลถึงความสิ้นแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือทางสายกลาง

ตังคปหานะ หมายถึง การถอนได้เพียงชั่วคราว
 วิกขัมภนปหานะ หมายถึง การถอนด้วยการข่มไว้
 ตนุกรปหานะ หมายถึง การถอนทำให้เบาบางหมดไปเป็นบางส่วน
 สมุจเฉทปหานะ หมายถึง การถอนด้วยการตัดขาดหรือเด็ดขาดไม่มีเหลือ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ หนังสือ

๑. พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงทฤษฎีไว้ในหนังสือ “ปรมัตถสภาวะธรรม” สรุปใจความได้ว่า ขึ้นชื่อว่าทฤษฎีแล้วจะถูก หรือผิดก็ตามจะเปลี่ยนได้หรือไม่ได้จนตายก็ตาม ก็มาจากผัสสะทั้งนั้น ผัสสะทำให้เราเป็นคนโง่หรือเป็นคนฉลาดก็มาจากผัสสะ^{๑๐} และหนังสือ “คู่มือมนุษย์” สรุปใจความได้ว่า สักกายทฤษฎี แปลว่า ความยึดมั่นด้วยอุปาทาน ถือเป็นกิเลสตัวแรกที่จะต้องละให้ได้ก่อนตัวอื่น ๆ ตามลำดับแห่งการหลุดพ้นทุกข^{๑๑} และ หนังสือ “หัวใจของพระพุทธศาสนา คืออะไร?” สรุปใจความได้ว่า ชั้น ๕ เป็นของมายาที่สุด เพียงแต่ปรุงแต่งกันขึ้นมาชั่วขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป แต่ละชั้นก็เกิดขึ้นและดับไปจะเอาอะไรมาเป็นตัวกูของกูมีจนาทฤษฎีก็หายไป^{๑๒}

๒. พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวไว้ถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดมิจนาทฤษฎีในหนังสือ “พุทธธรรม” สรุปใจความได้ว่า ทฤษฎีเจตสิก เรียกว่า มิจนาทฤษฎี มีปัจจัยที่ทำให้เกิดมิจนาทฤษฎีมี ๒ ประการ ได้แก่ ๑. พรโตโฆสะ คือ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบาบมิตร ๒. โยนิโสมนสิการ คือ การกระทำไว้ในใจโดยคิดไม่ถูกต้อง คิดไม่ถูกวิธี คิดไม่เป็นระบบ ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทฤษฎีมี ๒ ประการ ได้แก่ ๑. พรโตโฆสะ คือ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งกัลยาณมิตร ๒. โยนิโสมนสิการ คือ การกระทำไว้ในใจโดยคิดถูกต้อง คิดถูกวิธี คิดเป็นระบบ เรียกว่า สัมมาทฤษฎี ๆ แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่ ๑. ระดับโลกียสัมมาทฤษฎี คือ ความเห็นชอบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ เพื่อปฏิบัติร่วมกัน ตามหลักแห่งความดี ๒. ระดับโลกุตตรสัมมาทฤษฎี คือ ความเห็นสภาวะปรมัตถธรรมจริง ๆ หรือ หลักแห่งความจริง^{๑๓}

๓. พระอาจารย์ ดร.ภัททันตะ อาสภมหาเถระ กล่าวถึงสักกายทฤษฎีไว้ในหนังสือ “หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน” สรุปใจความได้ว่า คำว่า สักกายทฤษฎี แยกศัพท์แล้วย่อมได้

^{๑๐} พุทธทาสภิกขุ, ปรมัตถสภาวะธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สวนอุดมมุนินิ, ๒๕๑๘).

^{๑๑} พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.).

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, หัวใจของพระพุทธศาสนา คืออะไร?, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ หจก. การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๒).

^{๑๓} พระเทพ เวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒).

๒ คำ คือ ๑. สกกาย แปลว่า รูปนาม ๒. ทิณฐิ แปลว่า ความเห็นผิด รวม ๒ ศัพท์นี้แล้ว หมายถึง ความเห็นผิดในรูปและนาม เช่น จักขุปสาท คือ รูป และการรู้ คือ นาม คนสามัญแทนที่จะเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงรูปและนาม แต่ยอมเข้าใจผิดคิดไปว่าเป็นบุคคล ทำหน้าที่ในการเห็น จึงเรียกว่า สักกายทิณฐิ ควรกำจัดสักกายทิณฐิให้ได้ในชาตินี้ แล้วจะได้ไม่ไปเกิดเป็น ๑. สัตว์นรก ๒. เปต ๓. อสุรกาย ๔. สัตว์เดรัจฉานอีกต่อไป กำจัดโดยฝึกสติกำหนดรู้อย่างต่อเนื่องเสมอไป ^{๑๔}

๔. บุญมี เมธางกูร กล่าวถึงความเห็นผิดไว้ในหนังสือ “การปฏิบัติวิสสนากรรมฐาน” สรุปใจความได้ว่า ความเห็นผิดมี ๒ ข้อ ข้อที่หนึ่ง คือ เห็นผิดคิดว่าเรานั่ง เราได้แก่ ร่างกาย เรียกว่า รูป เราได้แก่ ใจ เรียกว่า นาม เอารูปและนามมาเป็นเรา ที่จริงทั้งหมดคำว่า “เรา” ไม่มีรูป ไม่มีนาม และคำว่า “เรา” เป็นเพียงชื่อสมมุติกันขึ้นมาต่างหากเท่านั้น ข้อที่สอง เรามีจิตวิปลาส ซึ่งทางโลกแปลว่า เป็นบ้า แต่ละคนเป็นบ้ากันทุกคน โดย ความเห็นผิด คิดว่า ยืน เดิน นั่ง นอน นั้นสบาย คิดผิดมาตั้งแต่เด็กจนชรา แต่ถ้านั่งนาน ๆ ก็ไม่ได้ความสบาย เรียกว่าเป็นทุกข์ เราเปลี่ยนไปเปลี่ยนมาทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้น ก็ไม่ได้เห็นเราจึงหลงผิด คิดว่า การยืน การเดิน การนั่ง การนอน ชื่อว่าสบายดี มีความสุข ^{๑๕}

๕. หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม กล่าวถึงการละทิณฐิไว้ในหนังสือ “กฎแห่งกรรมและธรรมปฏิบัติ” สรุปใจความได้ว่า เรื่องการละทิณฐิได้นั้น ผู้ปฏิบัติธรรม ขออย่างเดียวอย่าได้คุยกัน อย่าเอาหนังสือเข้าดูไปอ่าน รู้แจ้งด้วยตนเองผุดขึ้น เรียกว่า แจ้งที่ใจเราเอง เราก็จะละทิณฐิได้ ^{๑๖}

๖. พระอาจารย์เปลี่ยน ปณณปาทีโป กล่าวถึงทิณฐิไว้ในหนังสือ “การละมานะทิณฐิ” สรุปใจความได้ว่า คำว่าทิณฐิเป็นกิเลสที่ตัวใหญ่มหาศาล ในหัวใจของมนุษย์และ สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ถ้าเปรียบเทียบแล้วก็เหมือนเราแบกของหนักไว้บนบ่าตลอดเวลา ไม่สามารถปลดเปลื้องออกจากบ่าของตนเองได้ ทิณฐินั้นพระพุทธรองค์ทรงตรัสไว้มี ๒ อย่าง ข้อที่หนึ่ง สัสสตทิณฐิ คือ ความเห็นผิดว่าตายแล้วเกิด ต้องมาเกิดเป็นมนุษย์ ไม่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่น ตายชาติใดภพใดก็ต้องเป็นมนุษย์อยู่นั้นแหละมันเห็นผิด ข้อที่สอง อุจเจททิณฐิ แปลว่า ตายแล้วขาดสูญ ข้อนี้เป็นปัญหาที่ยิ่งใหญ่ บุคคลในปัจจุบันนี้ตกอยู่ในข้อนี้มากมายตายไปแล้วก็สูญเปล่าไม่มาเกิดอีก นำให้โลกปัจจุบันนี้ เตือดร้อน วุ่นวาย ไม่มีความสงบสุข ^{๑๗}

^{๑๔} พระอาจารย์ ดร.ภัททันตะ อาสภมหาเถระ, **หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๑๕} บุญมี เมธางกูร, **การปฏิบัติวิสสนากรรมฐาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๕๐).

^{๑๖} หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม, **กฎแห่งกรรมและธรรมปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท รุ่งเรืองวิริยะพัฒนาโรงพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗).

^{๑๗} พระอาจารย์เปลี่ยน ปณณปาทีโป, **การละมานะทิณฐิ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ดี.เอส.พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๓๖).

๗. พระพรหมโมลี ญาณวโร กล่าวถึงสักกายทิฐิไว้ในหนังสือ “วรรณกรรมไทย ภูมิไตรรัตนมาลี” สรุปใจความได้ว่า สักกายทิฐิ หมายถึง เห็นผิดว่าเป็นอัตตา ผู้คนทั้งหลาย ตลอดจนเทวดาอินทร์พรหม ต่างพากัน เห็นผิดว่าเป็นตัว เป็นต้น เป็นเรา เป็นเขา เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เห็นอยู่อย่างนี้ ต่อเมื่อมีโอกาสบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานจนถึงพระโสดาปัตติมรรคญาณบังเกิดขึ้นแล้วนั้นแหละจึงจะสามารถละสักกายทิฐินี้ได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉตปหาน^{๑๘}

๘. พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) กล่าวถึงการเพิกถอนทิฐิไว้ในหนังสือ “วิปัสสนานัย เล่ม ๒” สรุปใจความได้ว่า การกำหนดรู้ทันปัจจุบันเรื่องชั้น ๕ ที่ไม่ใช่ตัวเรา เป็นสภาพกำหนดรู้ที่ไม่ใช่ ตัวเรา จึงเป็นผู้เพิกถอนทิฐิได้อย่างแท้จริง การรู้เห็นในลักษณะนี้เป็น อนัตตานุปัสสนา ที่มีกำลังแก่กล้า^{๑๙}

๙. พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ กล่าวถึงการลดทิฐิไว้ในหนังสือ “เปลี่ยนความเห็น” สรุปใจความได้ว่า ทุกคนที่เกิดมาต้องให้คนอื่นมายกย่องตัวเองเป็นนิสัยให้คนอื่นมาเข้าใจในตัวเราเพียงฝ่ายเดียว ตัวเองไม่ยอมที่จะไปเข้าใจต่อคนอื่น ถึงตัวเองทำผิดพลาดผิดในเรื่องต่าง ๆ อยู่ก็ตาม พยายามที่จะพูดกลบเกลื่อนในความผิดของตัวเองเอาไว้ไม่อยากให้คนอื่นรู้ในความผิดของตนเอง นี่เป็นนิสัยคนส่วนใหญ่ ชอบบิณฑาทว่าร้ายคนอื่นอยู่เสมอ เรามาดูตัวเองว่ามีนิสัยเป็นอย่างนี้หรือไม่ ถ้ามีต้องปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสียใหม่ ฝึกตัวเองให้มีความเข้าใจแก่คนอื่นเอาไว้เพื่อจะได้ลดทิฐิของตนเองไปในทางที่ดี^{๒๐}

๑๐. พระราชินีโรธรังสี (เทสก์ เทสรังสี) กล่าวถึงมรรคสมังคีไว้ในหนังสือ “ฝึกหัดสมาธิ โดยปริกรรมพุทธโธของติมีในศาสนาพุทธ” สรุปใจความได้ว่า มรรคสมังคี (อริยมรรคทั้งแปด/เกิดจากการเจริญวิปัสสนาที่ชำนาญเชี่ยวชาญ ทะลุปรุโปร่ง สิ่งทั้งหลายมันจะเกิดมันจะมารวมตัวกันเข้าเป็นมรรคสมังคีเองโดยไม่มีใครจะแต่งให้เป็นไปได้ มรรคสมังคีเกิด มีศีล สมาธิ ปัญญาสม่าเสมอ กันไม่ยั้งไม่หย่อนกว่ากัน แล้วจึงเกิดในมรรคนั้น ๆ ทั้ง ๔ มรรค ในขณะที่จิตดวงเดียวเท่านั้น กล่าวต่ออีกเมื่อจิตออกจากมรรคสมังคีแล้วไปไหน ไปตามกระแสของวิญญูแต่จิตอริยเจ้ามิได้หลงไหลไปตามวิญญู ท่านมีสติตั้งมั่นพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงทุกประการ เป็นที่สิ้นสุดการปฏิบัติในพระพุทธานุศาสน์ เรียกว่า สิ้นสุดลงเพียงเท่านี้^{๒๑} และ กล่าวไว้ในหนังสือ “พระธรรมเทศนา” สรุปใจความได้ว่า จิตหลอกลวง หมายถึง จิตคิดให้หลุมหลงไปด้วยประการต่าง ๆ เข้าใจผิดคิดว่าเป็นจริง

^{๑๘} พระพรหมโมลี ญาณวโร, วรรณกรรมไทย ภูมิไตรรัตนมาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม ๒๕๓๙).

^{๑๙} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), วิปัสสนานัย เล่ม ๒, พระคันธสาราภิวังค์ แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวนพิมพ์ ๑๕,๐๐๐ เล่ม, (นครปฐม : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๕๐).

^{๒๐} พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ, เปลี่ยนความเห็น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด, ๒๕๕๐).

^{๒๑} พระราชินีโรธรังสี (เทสก์ เทสรังสี), ฝึกหัดสมาธิโดยปริกรรมพุทธโธของติมีในศาสนาพุทธ, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นันทพันธ์, มปป.).

เป็นจิ้งหรีดทุกสิ่งทุกอย่าง เช่น จิตมันหลอกให้ลุ่มหลง เป็นนั่น เป็นนี่ เป็นนายร้อย นายพัน แล้วก็เกิดทิฐิเจตสิกมีความเห็นผิด เพราะจิตหลอกหลวง^{๒๒}

๑๑. ปราโมช น้อยวัฒน์ กล่าวถึงทิฐิไว้ในหนังสือ “คู่มือการศึกษาคัมภีร์มหาปฏุฐาน” สรุปใจความได้ว่า การทำกุศลแล้วเกิดทิฐิเพราะวิปัสสนา เห็นผิดจากความเป็นจริง เช่น ทำทานแล้วปรารถนาความสุข ความร่ำรวย ปรารถนาไปเกิดในสวรรค์ เพราะไม่รู้ว่าชาติความเกิดนั้นเป็นทุกข์ จึงทำบุญเพื่อปรารถนาไปเกิดที่ดี ๆ ความปรารถนาอย่างนี้เป็นมิจฉาทิฐิเพราะเห็นผิดจากความเป็นจริง เพราะความจริงมีแต่ทุกข์ ไม่เที่ยง เป็นอนัตตา เป็นอสุภะ ไม่งาม แต่ถ้าทำกุศลแล้วรู้ว่ากุศลให้ผลเป็นสุขจึงทำกุศลเพื่อให้เป็นปัจจัยแก่การพ้นทุกข์ อย่างนี้ไม่เป็นมิจฉาทิฐิ^{๒๓}

๑๒. ปิยทัสสี ภิกขุ กล่าวถึงการดับทิฐิไว้ในหนังสือ “วิมุตติธรรม” สรุปใจความได้ว่า โสดาบันบุคคลหรือผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ๔ จนถึงมรรคญาณ ทิฐิเจตสิกดับสนิท ไม่เกิดขึ้นอีกและอกุศลจิตที่เป็นตัวเหตุที่ทำให้ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ ถูกประหารเป็นสมุจจเฉทด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ^{๒๔}

๑๓. วรรณสิทธิ ไทหะเสวี กล่าวถึงประเภททิฐิไว้ในหนังสือ “คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒ เจตสิกสังคหวิภาค” สรุปใจความได้ว่า ทิฐิเจตสิก จำแนกเป็น ๒ ประการ ได้แก่ ๑. สักกายทิฐิ จัดเป็นทิฐิที่มีอยู่ประจำตัวทุกคนเป็นปกติวิสัย เว้นไว้แต่พระอริยบุคคลเท่านั้นจึงจะละความเห็นผิดชนิดนี้ได้ ๒. ส่วนทิฐิอื่น ๆ ปรากฏได้เฉพาะบุคคลบางคนและบางโอกาสเท่านั้นไม่ได้เกิดเป็นประจำในบุคคลอื่นทั่วไป^{๒๕}

๑๔. สมพร ศรีวรราชิตย์ กล่าวถึงประเภททิฐิไว้ในหนังสือ “พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒” สรุปใจความได้ว่า ว่าด้วยทิฐิ ๒ คือ ๑. สักกายทิฐิ ซึ่งมีความเห็นผิดจากปรมาต্মว่าเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นอัตตา ทิฐินี้มีทั่วไปแก่ปุถุชนเว้นพระอริยะเท่านั้น ๒. ทิฐิอื่น ๆ มีแก่คนบางคนและบางโอกาส เช่น นียตมิจฉาทิฐิ^{๒๖}

๑๕. พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ กล่าวถึงประเภททิฐิไว้ในหนังสือ “ปุจฉาวิสัชนาโชติกะ หลักสูตรอภิธรรมกถิกะ” สรุปใจความได้ว่า ทิฐิเจตสิกที่เข้าประกอบกับโลภมูลจิต

^{๒๒} พระราชานิโรธรังสี, พระธรรมเทศนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๔).

^{๒๓} ปราโมช น้อยวัฒน์, คู่มือการศึกษา คัมภีร์มหาปฏุฐาน, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนการพิมพ์, ๒๕๔๗).

^{๒๔} ปิยทัสสี ภิกขุ, วิมุตติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๕๑).

^{๒๕} วรรณสิทธิ ไทหะเสวี, คู่มือการศึกษา พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒ เจตสิกสังคหวิภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ทิพยวิสุทธ, ๒๕๔๕).

^{๒๖} สมพร ศรีวรราชิตย์, พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ทิพยวิสุทธ, ๒๕๔๕).

ได้นั้น มี ๒ อย่าง คือ ๑. สักกายทิฐิ คือ เห็นว่าขันธ ๕ ที่เกิดอยู่ภายในตัวหรือภายนอกตัวนั้น เป็นตัว ตน เรา เขา เป็นชาย เป็นหญิง ดังนี้ ๒. ทิฐิอื่น ๆ เช่น สัสสตทิฐิ ๑ ฯลฯ^{๒๗}

๑๖. พระอริการพรมมาศ อธิราชโท กล่าวถึงทิฐิเจตสิกในโลภมูลจิตไว้ในหนังสือ “คู่มือการศึกษาปรมัตถธรรม ๔” สรุปใจความได้ว่า โลภมูลจิต ดวงที่ ๑ มีเจตสิกประกอบได้ ๑๙ ดวง คือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โมจตุกะ ๔ โลกเจตสิก ๑ ทิฐิเจตสิก ๑ โลภมูลจิต ดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๑ ดวง คือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โมจตุกะ ๔ โลกเจตสิก ๑ ทิฐิเจตสิก ๑ ถิทุกะเจตสิก ๒ โลภมูลจิต ดวงที่ ๕ มีเจตสิกประกอบได้ ๑๘ ดวง คือ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นปีติเจตสิก) โมจตุกะ ๔ โลกเจตสิก ๑ ทิฐิเจตสิก ๑ โลภมูลจิต ดวงที่ ๖ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๐ ดวง คือ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นปีติเจตสิก) โมจตุกะ ๔ โลกเจตสิก ๑ ทิฐิเจตสิก ๑ ถิทุกะเจตสิก ๒^{๒๘}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นประเภทหนังสือที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมและตัวอย่างเป็นบางส่วน บ้างเล็กน้อยที่เกี่ยวกับเรื่อง ทิฐิเจตสิก และกระบวนการถอนทิฐิเจตสิกในพระพุทธศาสนาเถรวาท ตัวอย่าง เช่น ด้านความหมาย พุทธาสถิกขุกล่าวไว้ในหนังสือ คู่มือมนุษย์ ได้กล่าวถึงความหมายของ สักกายทิฐิ ๆ หมายถึง ความยึดมั่นขันธ ๕ เป็นอัตตามีตัวตนอย่างสุดโต่งด้วยอุปาทาน ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมและตัวอย่างเป็นบางส่วน บ้างเล็กน้อยในการอธิบายเรื่องต่าง ๆ ในเรื่องดังกล่าวนี้ แต่ยังไม่ได้พบท่านผู้ใด หรือบุคคลใดได้ศึกษาเรื่องรูปแบบและกระบวนการถอนทิฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์

๑. พระมหานิยม สีสั่วโร (เสนารินทร์) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “อนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” จากการศึกษพบว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักปฏิบัติทรงแสดงสัจธรรมที่เกี่ยวข้องถึงการแสดงอนัตตา ขันธ ๕ ไม่ใช่อัตตา ขันธ ๕ เป็นอนัตตา ซึ่งปุถุชนทั่วไป คิดว่าเป็นอัตตา มีตัว มีตน หลักอนัตตาดังกล่าวสัมพันธ์กับการศึกษา และปฏิบัติธรรมเพื่อมุ่งถ่ายถอนความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตน คือ ความยึดถือว่าเป็นตัวเรา ของเรา (อหังการ มมังการ) เป็นต้น ซึ่งจะเป็แนวทางของการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุปเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คือ ความว่างจากตัวตน (อตตสุญญตา) ความหลุดพ้นจากทุกข์ (วิมุตติ) หรือความดับเย็นเป็นสุข(นิพพาน) ในที่สุดต่อไป^{๒๙}

^{๒๗} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปุจฉาวิสัชนาโชติกะ หลักสูตร อภิธรรมกถิกะ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนากิจพาณิชย์, ๒๕๓๙).

^{๒๘} พระอริการพรมมาศ อธิราชโท, คู่มือการศึกษา ปรมัตถธรรม ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ทิพยวิสุทธิ์, ๒๕๔๙).

^{๒๙} พระมหานิยม สีสั่วโร (เสนารินทร์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

๒. พระมหาสุทัศน์ ติสสรวาทิ (นักการเรียน) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “อนิจจตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” จากการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญากล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลง (อนิจจตา) เป็นทัศนะสายกลาง ปฏิเสธความเห็นว่ายิ่ง (สัสสตทิฏฐิ) และความเห็นว่ายากดสูญ (อุจเฉททิฏฐิ) ตามพุทธปรัชญา เรากล่าวไม่ได้ว่าโลกและอัตตาเที่ยง ในขณะที่เดียวกันก็กล่าวไม่ได้ว่า ยากดสูญ สิ่งที่พุทธปรัชญายืนยัน ก็คือ สรรพสิ่งเปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ดำเนินไปโดยอาศัยเหตุ ปัจจัย สัมพันธ์สืบเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา แม้ดับสลายไปแล้วก็ยังเป็นเหตุปัจจัยแก่สิ่งอื่นและเกิดสิ่งใหม่ขึ้นทดแทน ไม่ใช่เป็นการยากดสูญเสียทีเดียว ดังนั้น สัสสตทิฏฐิ และอุจเฉททิฏฐิ จึงเป็นความเห็นสุดโต่งที่ว่า ทางที่ผิด คือ ไม่ใช่ทางสายกลางหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ นั่นเอง^{๓๐}

๓. พระมหาเรณูสรอง ดาษโธสง ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “แนวคิดเรื่อง วิญญาณในพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาพบว่า ในทางพระพุทธศาสนาปฏิเสธแนวคิด เรื่องธรรมชาติของวิญญาณ ๒ อย่าง คือ ๑. สัสสตทิฏฐิ คือ ทัศนะที่เชื่อว่าวิญญาณเป็นอัตตาที่ เที่ยงแท้ถาวร คือ ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง ๒. อุจเฉททิฏฐิ คือ เชื่อว่าคนเราตายแล้วสูญทั้งร่างกายและ จิตใจ แต่ในทางพระพุทธศาสนายอมรับธรรมชาติ ของวิญญาณเป็นกฎธรรมชาติตามพระ ไตรลักษณ์ เช่น ธรรมชาติเฉพาะของวิญญาณเป็นอนิจจลักษณะ หมายถึง ความไม่เที่ยง ความไม่ มั่นคง ไม่ยั่งยืน เมื่อกล่าวโดยสรุปคือ เป็นสภาพที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ไม่มีสิ่งใดที่จะพ้นจากหลัก อนิจจลักษณะนี้ได้ เช่น ตากระทบรูปเกิดจักขุวิญญาณขึ้นชั่วคราว ทำหน้าที่มองเห็นแล้วก็ดับไป หู กระทบเสียง เกิดโสตวิญญาณขึ้นชั่วคราวทำหน้าที่ได้ยินแล้วก็ดับไป^{๓๑}

๔. สิริกาญจน์ ทศนีย์ไตรเทพ ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “ฆาตกรกับการบรรลุ เป็นพระอรหันต์” จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นฆาตกรตามทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ ด้านจิตใจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนกระทำความผิดหรือทำความชั่วกลายเป็นฆาตกร ซึ่งความ ชั่วทั้งมวลล้วนเกิดจากความเข้าใจผิด ความเห็นผิด คิดผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ ที่ประกอบความหลง และ ความโลภะ เป็นสาเหตุหรือเป็นปัจจัยสำคัญในการกระทำความผิดของมนุษย์ ส่วนสาเหตุที่ฆาตกร องค์กรสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้นั้นเนื่องจากการเจริญภาวนา ๒ อย่าง คือ (๑) สมถภาวนา คือการฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตให้สงบ โดยใช้อารมณ์เป็นเครื่องยึด (๒) วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตให้เห็นแจ้ง พิจารณาสังขารทั้งหลายโดยความไม่ เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ จนสามารถตัดผลแห่งกรรมชั่ว ได้ด้วยอภิญชาธรรมบรรลุเป็นพระอรหันต์ซึ่งเป็นการพัฒนาตนได้ด้วยการศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อ

^{๓๐} พระมหาสุทัศน์ ติสสรวาทิ (นักการเรียน), “อนิจจตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๓๑} พระมหาเรณูสรอง ดาษโธสง, “แนวคิดเรื่องวิญญาณในพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

ขัดเขลาพฤติกรรม ปรับเปลี่ยนนิสัย แก้ไขพฤติกรรมในทางกาย วาจา ใจและปัญญา จนตั้งอยู่ในคุณธรรมขั้นสูงสุด หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้^{๓๒}

๕. พระมหาบุญไทย ดั่งวงศ์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก” จากการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอนหลายอย่าง มีรูปแบบที่แตกต่างกัน บางครั้งทรงใช้วิธีการสอนที่ต้องใช้เหตุผล ใช้สนทนา บรรยายโต้ตอบกับบุคคลที่เป็นนักคิดทางตรรกะเพื่อแสดงเหตุผลให้นักคิดประเภนี้เปลี่ยนแนวความคิดจากความเห็นผิดที่เป็นมิจฉาทิฎฐิหันมาถือเอาความเห็นที่ถูกต้อง คือ สัมมาทิฎฐิ^{๓๓}

๖. มยุรี จินตารักษ์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “อิทธิพลของลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม” จากการศึกษาพบว่า สภาพสังคมปัจจุบันทางจริยธรรมในสังคมไทยพบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นทางมิจฉาทิฎฐิมากมายหลายประการ เช่น มีการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง การเอารัดเอาเปรียบ การเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เป็นต้นทางแก้ไขปัญหเหล่านี้ที่จะทำได้คือ การพัฒนาจริยธรรม ได้แก่ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเปลี่ยนแนวจากความคิดมิจฉาทิฎฐิเป็นสัมมาทิฎฐิ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุข^{๓๔}

๗. พระมหาอุทิศ ศิริวรรณ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง “เปรตในพระไตรปิฎก” จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่ทำบาปทางกาย วาจา ใจ คำว่าพระอริยสงฆ์ มีความเห็นผิดเป็นมิจฉาทิฎฐิเมื่อตายไปแล้วเข้าถึงเปรตวิสัยก็มี และได้อธิบายถึงอกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ ๓ กลุ่ม คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ และมโนทุจริต ๓ เฉพาะมโนทุจริต ๓ คือ อภิชฌา พยาบาท และมิจฉาทิฎฐิ คือ โมหะ ย่อมเป็นสาเหตุให้ไปเกิดเป็นเปรต^{๓๕}

๘. มาฆะศรี คหฺภูธา ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “ความคิดเรื่อง นรกสวรรค์ในพุทธปรัชญาเถรวาท” จากการศึกษาพบว่า เรื่องลักษณะสาเหตุที่นำไปสู่नรกไว้เป็น ๒ ประการ คือ ประการแรก ผู้ไปสู่นรกเป็นบุคคลผู้ประพฤติดุชธรรม ประการที่สอง ผู้ไปสู่นรกเป็นบุคคลผู้มีมิจฉาทิฎฐิ ดังนั้นนรก สวรรค์ จึงสัมพันธ์กับคำสอนเรื่องกรรมในแง่ที่เป็นสถานที่เกิดของบุคคลที่มารับผลของกรรมชั่ว และ เสวยผลของกรรมดี หลังจากตายไปแล้ว และสัมพันธ์กับมรรคผล ผลนิพพานในแง่ของ

^{๓๒} สิริกาญจน์ ทศนีย์ไตรเทพ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องฆาตกรกับการบรรลู่เป็น พระอรหันต์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระองค์อุลิมลเถระ”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๓๓} พระมหาบุญไทย ดั่งวงศ์, “การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐).

^{๓๔} มยุรี จินตารักษ์, “อิทธิพลของลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔).

^{๓๕} พระมหาอุทิศ ศิริวรรณ, “เปรตในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

ผู้ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงนิพพานเพราะพระอรหันต์ผู้ยังไม่บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ยังต้องเวียนเกิดเวียนตายอีกอย่างมากไม่เกิน ๗ ขาติ ก่อนที่จะบรรลุนิพพาน นรก สวรรค์จึงเป็นส่วนหนึ่งของสังสารวัฏ การปฏิเสธคำสอนเรื่องนรกสวรรค์ มีความสำคัญมากในคำสอนของพระพุทธศาสนาและเป็นแนวทางในการวางพื้นฐานความคิดด้านศีลธรรมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา^{๓๖}

๙. พระบุญญฤทธิ์ รตินธโร ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบภวังคจิตของพุทธปรัชญาเถรวาทกับจิตใต้สำนึกของซิกมันด์ฟรอยด์” จากการศึกษาพบว่า โมหะเจตสิกที่กำลังแรงมากก็จะทำให้กลายเป็นบุคคลมีฉันทิภูมิจิต คือ ความเห็นผิดเป็นชอบ หรือเห็นความชั่วเป็นความดี หรือหากภวังคจิตในกระแสจิตที่ดี จะสามารถทำให้บุคคลนำไปพัฒนาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อยกระดับจิตให้สูงไปในทางพ้นโลกเป็นอยู่ในปัจจุบันได้ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา และรวมถึงจิตใต้สำนึกที่เป็นพลังงานทางจิต ในบุคคลเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดมีความสุขได้^{๓๗}

๑๐. สุวรรณ เจริญธนาภิกขุ ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “ตัวตนในทัศนะของกฤษณมูรติ” จากการศึกษาพบว่า ในชีวิตประจำวันของเรา ขณะที่เราคิด พูด หรือทำอะไรสิ่งหนึ่ง ชิ้น ๕ แต่ละอย่างประกอบขึ้นเป็นตัวเรา ทำงานผสมผสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความถี่และความเร็วของการเกิดดับของชิ้น ๕ แต่ละอย่าง ทำให้เราเข้าใจผิดว่าไม่มีการเกิดดับมีแต่การคงทนถาวรอยู่ตลอดเวลา และทำให้เราเข้าใจผิดกันไปว่า มีตัวตนเป็นมีฉันทิภูมิจิต^{๓๘}

๑๑. พระมหาไพฑูย์ สุทธิวิธโร (น้อยวัน) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “บาปในพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาพบว่า นิยตมีฉันทิภูมิจิตได้ชื่อว่าเป็นบาปที่ร้ายแรงที่สุด ถึงแม้บาปอย่างอื่นที่ก่อให้เกิดผลรุนแรง แต่เมื่อเทียบกับผลบาปของนิยตมีฉันทิภูมิจิตนี้เทียบกันไม่ได้เลย แม้ว่าโลกจะพินาศ จักรวาลจะถูกไฟไหม้ ก็ยังมีโอกาสเสวยทุกข์ ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้วไม่ควรให้มีไม่ควรให้เกิดขึ้นในสันดานของตน^{๓๙}

๑๒. จุฬารัตน์เขาประเสริฐ ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “การประยุกต์ใช้พุทธธรรมในการบำบัดโรคจิตเภท” จากการศึกษาพบว่า กรณีผู้ป่วยด้วยโรคจิตเภท ซึ่งจะมีความเห็นหรือ

^{๓๖} มาฆะศรี คหฺภูฐา, “บัณฑิตวิทยาลัย ความคิดเรื่องนรกสวรรค์ ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕).

^{๓๗} พระบุญญฤทธิ์ รตินธโร, “การศึกษาเปรียบเทียบภวังคจิตของพุทธปรัชญาเถรวาทกับจิตใต้สำนึกของซิกมันด์ฟรอยด์”, *วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๓๘} สุวรรณ เจริญธนาภิกขุ, “ตัวตนในทัศนะของกฤษณมูรติ”, *วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙).

^{๓๙} พระมหาไพฑูย์ สุทธิวิธโร (น้อยวัน), “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

ความคิดที่ผิด การพูด การกระทำที่แสดงออกมาก็ ผิดพลาดด้วย แทนที่จะแก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ก็กลายเป็นการก่อทุกข์สั่งสมปัญหาให้เพิ่มพูนร้ายแรงยิ่งขึ้น^{๕๐}

๑๓. ศิริรัตน์ ปุณณะพรรค ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “กรรมในปรัชญาพุทธกับปรัชญาสาขะโยคะ” จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมทางกาย วาจา จิต รวมทั้งเจตนา ความปรารถนา ปณิธาน ความตรึกตรอง ของผู้มีมิจฉาทิฎฐียึดมั่น และดำเนินการอยู่นั้นย่อมมีผลตามมา ได้แก่ ความทุกข์ไร้ประโยชน์ หากคุณค่าต่อชีวิตมิได้ เพราะมิจฉาทิฎฐียึดมั่นของเราเองเป็นต้นเหตุ เป็นสาเหตุแห่งอกุศลธรรม^{๕๑}

๑๔. บัญญัติ โชคสวัสดิ์ธนะกิจ ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “ทุกข์ในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา” จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดมิจฉาทิฎฐิ คือ ความเห็นที่ผิดหรือวิปลาด แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ก. วิปลาดด้วยอำนาจจิตและเจตสิก มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑. สัญญาวิปลาด คือ ความจำาคดเคลื่อนจากความเป็นจริง ๒. จิตตวิปลาด คือ ความคิดที่าคดเคลื่อนจากความเป็นจริง ๓. ทิฎฐิวิปลาด คือ ความเห็นาคดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ข. วิปลาดด้วยวัตถุเป็นที่ยึด ๔ ประเภท ได้แก่ ๑. ความคลาดเคลื่อนในของไม่เที่ยงว่าเที่ยง ๒. ความคลาดเคลื่อนในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ๓. ความคลาดเคลื่อนในสิ่งที่ไม่มีความตนว่ามีตัวตน ๔. ความคลาดเคลื่อนในสิ่งที่ไม่งามว่างาม^{๕๒}

๑๕. ณัฏฐา ธารสนธยา ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “ศึกษาขั้นตอน การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพพานที่ปรากฏในคณกโมคคัลลานสูตร” จากการศึกษาพบว่า หลงทาง ผิดทาง เกิดจากความเห็นผิดหรือมิจฉาทิฎฐิเป็นเหตุให้ไม่บรรลุนิพพานแน่นอน ได้แก่ ผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีศีล ไม่คุมครองทวารในอินทรีทั้งหลาย ไม่ประกอบความเพียรเครื่องต้นอย่างต่อเนื่อง ไม่มีสติสัมปชัญญะไม่พักอยู่ ณ เสนาสนะเจียบบงัดทำสมาธิเพื่อละนิวรณ์ ๕ ไม่มีจิตใจตั้งมั่น และมีปัญหาทึบ เพราะมีความเห็นผิดเป็นเบื้องต้น^{๕๓}

๑๖. พระนพน สงฆ์โสภณ (ขุนหะหิรัณย์) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “ความขัดแย้งเรื่องนิพพานในคัมภีร์กถาวัตถุ” จากการศึกษาพบว่า พระนิพพานเป็นธรรมที่เห็นได้ ผู้

^{๕๐} จุฬารัตน์ เขาประเสริฐ, “การประยุกต์ใช้พุทธธรรมในการบำบัดโรคจิตเภท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๕๑} ศิริรัตน์ ปุณณะพรรค, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมในปรัชญาพุทธกับปรัชญา สาขะโยคะ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓).

^{๕๒} บัญญัติ โชคสวัสดิ์ธนะกิจ, “ศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์แนวความคิดทางศาสนาเรื่องทุกข์ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา : บทบาทขององค์กรทางศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑).

^{๕๓} ณัฏฐา ธารสนธยา, “ศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพพานที่ปรากฏในคณกโมคคัลลานสูตร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

ที่ศึกษาถูกต้อง ผู้ปฏิบัติถูกต้อง ได้แก่ สัมมาทิฐิที่ตั้งไว้ชอบและมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบ จึงจะเห็นได้ว่า ในทางตรงกันข้าม ถ้าศึกษาผิดและปฏิบัติผิด มีความเห็นผิดหรือทิฐิยอมผิดไปด้วย เพราะเหตุที่ตั้งทิฐิไว้ผิดนั้นจึงเป็นเหตุให้มีความเห็นขัดแย้งกันในเรื่องพระนิพพานต่างออกไป^{๔๔}

๑๗. วิสิทธิ วิสัยวงศ์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “มโนทัศน์เรื่อง ความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท” จากการศึกษาพบว่า อุจเฉททิฐิแปลว่า ความเห็นที่ขาดสูญ ลัทธิที่เชื่อว่ามีตัวตนแต่ตัวตนนั้นเมื่อมนุษย์ตายไปแล้วตัวตนนั้นก็ขาดสูญหายไปไม่เที่ยงแท้ถาวร ลัทธินี้ตรงกันข้ามกับลัทธิสัสสตทิฐิ แปลว่า ความเห็นที่เที่ยง เชื่อว่าตัวตน (อัตตา) เที่ยงแท้ยั่งยืนตลอดไป แม้บุคคลจะตายไปแล้วก็ตามเชื่อว่ามีตัวตน^{๔๕}

๑๘. พระสายัณห์ ธมมธีโร (เศรษฐกิจ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์มานะในพระพุทธศาสนา” จากการศึกษาพบว่า ทิฐิฐานุสัย คือ สภาพที่นอนเนื่อง ในสันดาน คือความเห็นผิด เป็นกิเลสที่ละเอียดมากประจำตัวอยู่ในสันดานมาแต่ภพก่อนชาติก่อน มีมาตั้งแต่ปฏิสนธิโดยไม่รู้สีกตัว สงบนิ่ง ไม่ปรากฏออกมาทางใดทางหนึ่ง แต่เมื่อมีอารมณ์มากระทบจึงจะปรากฏ และได้กล่าวถึงเรื่องสัkkายทิฐิ เช่น เห็นรูป เห็นเวทนา เห็นวิญญาณ เข้าใจว่าเป็นของเที่ยงแท้ถาวรหรือเป็นตัวตนที่ไม่รู้จักขาดสูญดังนี้ เป็นต้น^{๔๖}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นประเภทยานิพนธ์ได้กล่าวมาทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมและตัวอย่างเป็นบางส่วน บ้างเล็กน้อยที่เกี่ยวกับเรื่องการอธิบายทิฐิเจตสิก และกระบวนการถอนทิฐิเจตสิกในพระพุทธศาสนาเถรวาท ตัวอย่าง เช่น พระมหา นิยม สีส่วโร (เสนารินทร์) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์ เรื่อง “อนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” จากการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักปฏิบัติทรงแสดง สัจธรรม ที่เกี่ยวข้องถึงการแสดงอนัตตา ชั้น ๕ ไม่ใช่อัตตา ชั้น ๕ เป็นอนัตตา ซึ่งปुरुชนทั่วไป คิดว่าเป็นอัตตา มีตัว มีตน ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมและตัวอย่างเป็นบางส่วน บ้างเล็กน้อยในการอธิบายเรื่องต่าง ๆ ในเรื่องดังกล่าวนี้ แต่ยังไม่ได้พบท่านผู้ใด หรือบุคคลใดได้ศึกษาเรื่องรูปแบบและกระบวนการถอนทิฐิเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยตรงในเรื่องดังกล่าวนี้เกี่ยวกับงานด้านการวิจัยด้านอภิธรรมปิฎก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เนื้อหาตามหัวข้อเรื่อง และตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้เกิดคุณค่าและมีความสมบูรณ์มากที่สุด

^{๔๔} พระนพน สงฆโสภณ (ขุนหะหิรัญย์), “ความขัดแย้งเรื่องนิพพานในคัมภีร์กถาวัตถุ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๔๕} วิสิทธิ วิสัยวงศ์, “มโนทัศน์เรื่องความเป็นอนัตตาของนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

^{๔๖} พระสายัณห์ ธมมธีโร (เศรษฐกิจ), “การศึกษาวิเคราะห์มานะในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธี ดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลหลักฐานจากเอกสารระดับปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

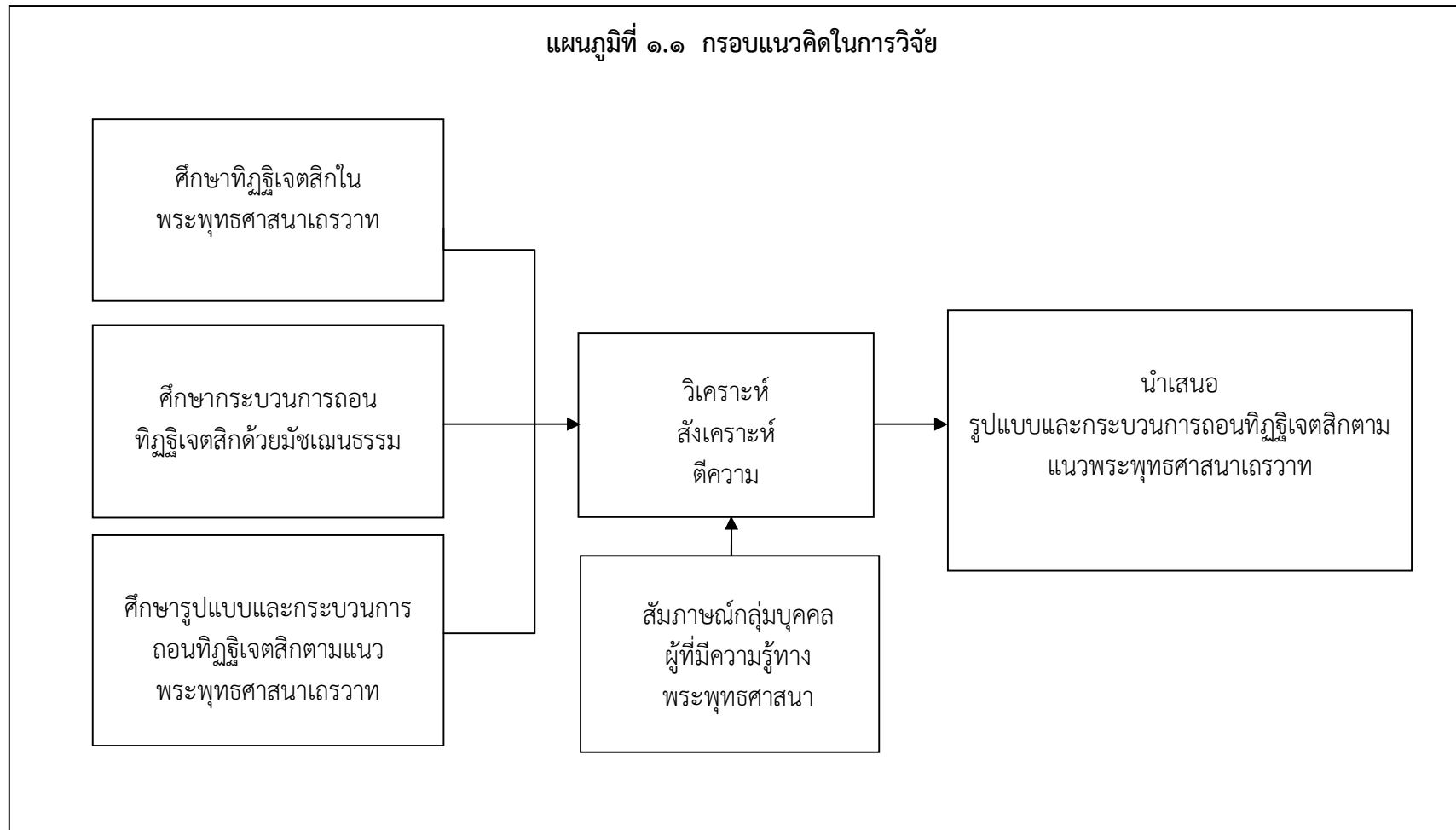
๑.๗.๒ การรวบรวมข้อมูลโดยรวบรวมจากเอกสารระดับทุติยภูมิ (Secondary Sources) เช่น เอกสารประเภทหนังสือต่าง ๆ และประเพณีวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งงานเขียน ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาซึ่งได้ค้นคว้ารวบรวมไว้บ้างแล้ว เป็นข้อมูลรอง และภาคสนาม สัมภาษณ์ผู้มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาอีกจำนวนหนึ่งเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๗.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อให้ได้ข้อมูล สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๗.๔ การสังเคราะห์ข้อมูลและการเขียนงานวิทยานิพนธ์ตามหลักฐานความ เป็นจริงในการเก็บข้อมูลแบบมีโครงสร้างของเนื้อหาและขอบเขตด้านเนื้อหาและข้อมูลเป็นตัวกำหนด

๑.๗.๕ นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงเป็นแผนภูมิ ได้ดังนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ได้รับทราบถึงทฤษฎีเจตสิกในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๙.๒ ได้รับทราบถึงกระบวนการถอนทฤษฎีเจตสิกด้วยมัชฌนธรรม

๑.๙.๓ ได้รับทราบถึงรูปแบบและกระบวนการถอนทฤษฎีเจตสิกตามแนวพระพุทธศาสนา

เถรวาท